

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Інститут післядипломної освіти та довузівської підготовки

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ОРАТОРСЬКЕ МИСТЕЦТВО ДЛЯ ПЕДАГОГА

Галузь знань **07 «Управління та адміністрування»**

Спеціальність **073 «Менеджмент»**

Освітня програма **«Управління навчальним закладом»**

Інститут післядипломної освіти та довузівської підготовки

Робоча програма «**Ораторське мистецтво для педагога**» для студентів спеціальності 073 «Менеджмент», освітньої програми «Управління навчальним закладом». 14 с.

Розробник:

Боришкевич І. І. – к.е.н., викладач кафедри управління та бізнес-адміністрування

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри управління та бізнес-адміністрування

Протокол від 30 серпня 2022 року № 1

Завідувач кафедри управління
та бізнес-адміністрування

_____
(підпис)

П'ятничук І. Д.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»	Вибіркова	
	Спеціальність 073 «Менеджмент»		
Змістових модулів – 2	Освітня програма Управління навчальним закладом	Рік підготовки:	
Індивідуальне науково-дослідне завдання: виконується в межах самостійної роботи		-	2-й
Загальна кількість годин – 90		-	3-й
		Лекції	
	Освітній рівень: магістр	-	6 год.
		Практичні заняття	
		-	4 год.
		Лабораторні заняття	
		-	-
		Самостійна робота	
		-	80 год.
		Індивідуальні завдання	
		-	-
		Вид контролю: залік	

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для заочної форми навчання – 12,5 %.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою навчальної дисципліни «Ораторське мистецтво для педагога» є формування у здобувачів вищої освіти практичних навичок публічного мовлення і спілкування, володіння сучасними технологіями комунікативного впливу.

Предметом навчальної дисципліни є вивчення закономірностей комунікації під час публічних виступів.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

Змістовний модуль 1. Загальні основи ораторського мистецтва.

Змістовний модуль 2. Технології ораторського мистецтва для педагога.

Завдання дисципліни: основними завданнями вивчення дисципліни

«Ораторське мистецтво для педагога» є набуття здобувачами вищої освіти теоретичних знань та практичних навичок стосовно основ та історії ораторського мистецтва, взаємодії оратора-педагога та аудиторії, стратегії і тактики оратора, риторичної промови як виду усної комунікації, культури і стилю мовлення, техніки мовлення, публічного виступу та помилок у ході промови.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен

знати:

- основи та історію ораторського мистецтва;
- особливості оратора-педагога в освітньому процесі;
- характеристики та ознаки аудиторії;
- теоретичні аспекти стратегії і тактики оратора;
- поняття публічної риторичної промови та її основні характеристики;
- поняття та загальні ознаки мовної культури оратора;
- техніки мовлення;
- складності й помилки публічної промови;
- вісім спільних рис людей, які вміють спілкуватися;

вміти:

- долати перешкоди контакту оратора з аудиторією;
- вибудовувати стратегію і тактику оратора;
- використовувати техніки мовлення;
- застосовувати інтонацію, інтонаційно-виразні засоби мовлення
- здійснювати підготовку до публічного виступу;
- формувати публічну промову та демонструвати навички ораторської майстерності;
- виступати перед негативно налаштованою аудиторією;
- справлятися із провалами у публічному виступі.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовний модуль 1. Загальні основи ораторського мистецтва

Тема 1. Основи та історія ораторського мистецтва

1. Ораторське мистецтво в системі суспільних комунікацій
2. Різновиди ораторського мистецтва
3. Закони ораторського мистецтва
4. Історія ораторського мистецтва

Тема 2. Взаємодія оратора-педагога та аудиторії

1. Особливості оратора-педагога в освітньому процесі
2. Характеристики та ознаки аудиторії
3. Перешкоди контакту оратора з аудиторією

Тема 3. Стратегія і тактика оратора

1. Стратегія оратора та її структура
2. Тактика оратора: принципи, способи та прийоми

Тема 4. Риторична промова як вид усної комунікації

1. Поняття публічної риторичної промови та її основні характеристики
2. Структура публічного риторичного мовлення
3. Ораторський виступ та його види

Змістовний модуль 2. Технології ораторського мистецтва для педагога

Тема 5. Культура і стиль мовлення

1. Поняття та загальні ознаки мовної культури оратора
2. Образність мови: зміст і засоби її створення
3. Стиль мовлення

Тема 6. Техніка мовлення

1. Поняття та категорії техніки мовлення
2. Інтонація, інтонаційно-виразні засоби мовлення
3. Логіко-інтонаційний аналіз промови

Тема 7. Публічний виступ. Помилки у ході промови

1. Репетиція: підготовка до виступу
2. Поводження в ході виступу
3. Складності й помилки публічної промови
4. Виступ перед негативно налаштованою аудиторією

Тема 8. Як розмовляти будь з ким, будь-коли і будь-де

1. Вісім спільних рис людей, які вміють спілкуватися
2. Як виголошувати промови
3. Провали і як з ними справитись

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістовних модулів і тем	Заочна форма навчання					
	Кількість годин, у тому числі					
	усього	л.	п.	лаб.	інд.	с.р.
1	2	3	4	5	6	7
Змістовний модуль 1. Загальні основи ораторського мистецтва						
Тема 1. Основи та історія ораторського мистецтва	14	2	2	-	-	10
Тема 2. Взаємодія оратора-педагога та аудиторії	10	-	-	-	-	10
Тема 3. Стратегія і тактика оратора	10	-	-	-	-	10
Тема 4. Риторична промова як вид усної комунікації	10	-	-	-	-	10
Разом за змістовним модулем 1	44	2	2	-	-	40
Змістовний модуль 2. Технології ораторського мистецтва для педагога						
Тема 5. Культура і стиль мовлення	10	-	-	-	-	10
Тема 6. Техніка мовлення	14	2	2	-	-	10
Тема 7. Публічний виступ. Помилки у ході промови	12	2	-	-	-	10
Тема 8. Як розмовляти будь з ким, будь-коли і будь-де	10	-	-	-	-	10
Разом за змістовним модулем 2	46	4	2	-	-	40
Усього годин	90	6	4	-	-	80

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	2	3
1.	Тема 1. Основи та історія ораторського мистецтва	2
2.	Тема 6. Техніка мовлення	2
	Разом	4

6. Теми лабораторних занять

Відповідно до робочої програми з дисципліни «Ораторське мистецтво для педагога» лабораторні заняття не заплановані.

7. Самостійна робота

Самостійна робота студентів при вивченні дисципліни «Ораторське мистецтво для педагога» складається з різних її видів:

- 1) підготовка до аудиторних занять (лекцій, практичних занять);
- 2) самостійне поглиблене опрацювання тем навчальної дисципліни згідно з навчально-тематичним планом та проходження тестування за результатами

опрацювання;

3) підготовка індивідуального проєкту.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	2	3
1.	Тема 1. Основи та історія ораторського мистецтва	10
2.	Тема 2. Взаємодія оратора-педагога та аудиторії	10
3.	Тема 3. Стратегія і тактика оратора	10
4.	Тема 4. Риторична промова як вид усної комунікації	10
5.	Тема 5. Культура і стиль мовлення	10
6.	Тема 6. Техніка мовлення	10
7.	Тема 7. Публічний виступ. Помилки у ході промови	10
8.	Тема 8. Як розмовляти будь з ким, будь-коли і будь-де	10
	Разом	80

8. Індивідуальне завдання

(виконується в межах самостійної роботи)

Вивчення дисципліни «Ораторське мистецтво для педагога» передбачає обов'язкову підготовку індивідуального проєкту: «Мій успішний публічний виступ». Необхідно обрати мотивуючу тему для публічного виступу перед випускниками закладу освіти та підготувати промову (близько 10 хв.).

9. Методи навчання

За характером пізнавальної діяльності, при вивченні дисципліни «Ораторське мистецтво для педагога» використовуються наступні методи навчання.

Методи навчання	Характеристика
Наочні методи навчання	Ґрунтуються на візуальному сприйнятті інформації (читання лекцій та підготовка практичних завдань із використанням мультимедійних презентацій, демонстрація тематичних відеороликів).
Інтерактивні методи навчання	Ґрунтуються на принципі зворотного зв'язку, коли здобувач освіти отримує відповіді, зауваження та поради щодо певної проблематики від викладача чи одногрупників; коли здобувачі освіти взаємодіють між собою, а викладач виступає координатором та наставником, а також стежить за дотриманням навчальних та етичних норм. Серед інтерактивних методів навчання використовуються: відповіді на запитання та опитування думок здобувачів освіти, кейс-стаді, дискусії, мозковий штурм, ігровий метод.
Практичні методи навчання	Передбачають виконання практичних завдань. Серед практичних методів навчання використовуються практичні

Критерії поточного оцінювання:

«90-100 балів» – здобувач вищої освіти в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей (в т. ч. у вигляді мультимедійних презентацій), глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу.

«70-89 балів» – здобувач вищої освіти достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей (в т. ч. у вигляді мультимедійних презентацій), в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу. Але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки.

«50-69 балів» – здобувач вищої освіти в цілому володіє навчальним матеріалом викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових відповідей (в т. ч. у вигляді мультимедійних презентацій), але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, без використання необхідної літератури, допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки.

«Менше 50 балів» – здобувач вищої освіти не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час усних виступів та письмових відповідей, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності.

Додаткові бали до поточного контролю здобувач освіти може отримати, пройшовши навчальний курс у вигляді неформальної освіти з отриманням сертифікату в межах предмету вивчення дисципліни протягом навчального семестру, взявши участь у науковому, освітньому чи прикладному проєкті, який відповідає предмету дисципліни чи підготувавши дайджест (добір уривків з різних джерел на певну тематику). У форматі дайджестів можна зробити системний аналіз будь-якого теоретичного положення, розкрити різні точки зору на будь-яку проблему, тему, питання та зробити узагальнюючі висновки:

2 бали – нараховується здобувачам освіти, які пройшли навчальний курс у вигляді неформальної освіти з отриманням сертифікату в межах предмету вивчення дисципліни протягом навчального семестру.

2 бали – нараховується здобувачам освіти, які взяли участь у науковому, освітньому чи прикладному проєкті, який відповідає предмету дисципліни.

1 бал – нараховується здобувачам освіти, які підготували дайджест на певну тематику в межах вивчення дисципліни.

Також за рішенням кафедри управління та бізнес-адміністрування здобувачам вищої освіти, які брали участь у науково-дослідній роботі (роботі конференцій, студентських наукових гуртків та проблемних груп, підготовці публікацій), а також були учасниками олімпіад, конкурсів, можуть присуджуватися додаткові бали відповідно до Положення про порядок організації та проведення оцінювання успішності здобувачів вищої освіти ДВНЗ «Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника»: https://nmv.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/118/2021/04/isinuvannia_nove2.pdf (введено в дію наказом ректора № 799 від 26.11.2020 р.; із внесеними змінами наказом № 212 від 06.04.2021 р.).

Ознайомитися із положенням можна за посиланням: <https://nmv.pnu.edu.ua/нормативні-документи/polozhenja/>

Контроль за самостійну роботу.

Самостійна робота здобувачів освіти передбачає:

1. Тестування.
2. Підготовка індивідуального проєкту.

Тестовий контроль. Студент опрацьовує питання, що призначенні для самостійного вивчення і для контролю проходить тестування в системі дистанційного навчання (<https://test-d-learn.pnu.edu.ua/>) (дві спроби – кращий результат).

Оцінювання за кожен тестовий контроль здійснюється за 100 бальною шкалою. Вага оцінки за відповідну тему відображена у таблиці вище. Максимальна кількість балів, яку здобувач освіти може отримати за тестовий контроль складає 64 бали.

Підготовка індивідуального проєкту.

Вивчення дисципліни передбачає обов'язкову підготовку індивідуального проєкту. Оцінювання індивідуального проєкту здійснюється за 100 бальною шкалою. Максимальна кількість балів за індивідуальний проєкт складає 10 балів. Сума балів за індивідуальний проєкт розраховується за наступною формулою:

$$y = \frac{x \times 10}{100},$$

де x – кількість балів, яку отримав здобувач вищої освіти (за 100-бальною шкалою),

Метою підготовки індивідуального проєкту є закріплення теоретичних знань і практичних навичок з дисципліни.

Критерії оцінювання індивідуального проєкту:

«90-100 балів» – індивідуальний проєкт виконано на високому рівні, вирішено усі поставлені завдання. Під час усного захисту проєкту здобувач

освіти проявив повне володіння матеріалом та свій виступ супроводжував мультимедійною презентацією.

«70-89 балів» – індивідуальний проєкт містить деякі незначні помилки та суперечні питання, які можуть бути виправлені письмово, або захищені усно. Під час усного захисту проєкту здобувач освіти проявив достатнє володіння матеріалом та свій виступ супроводжував мультимедійною презентацією.

«50-69 балів» – індивідуальний проєкт містить незначні помилки та суперечні питання, які можуть бути виправлені письмово, або захищені усно, проте сам проєкт не містить всебічного аналізу, а поставлені питання вирішені не повністю. Під час усного захисту проєкту здобувач освіти проявив загальне володіння матеріалом та свій виступ супроводжував мультимедійною презентацією.

«Менше 50 балів» – індивідуальний проєкт не відповідає поставленим завданням, допущені суттєві помилки та неточності.

Підсумковий семестровий контроль являє собою підсумкове оцінювання результатів навчання здобувача вищої освіти за семестр, що з даної дисципліни здійснюється у формі заліку.

Семестровий контроль у формі заліку передбачає, що підсумкова оцінка (у стобальній шкалі) з навчальної дисципліни визначається як сума оцінок за поточний контроль знань

Повторне складання допускається не більше двох разів з кожної дисципліни: один раз викладачеві (талон №2) тестування в системі дистанційного навчання + усне опитування відповідно до програмових вимог, другий – комісії (талон №3) реалізується виключно у тестовій формі з використанням організаційно-технологічних процесів.

Якщо студент не склав навчальну дисципліну за талоном 3, дозволяється повторне вивчення навчальної дисципліни впродовж наступного семестру (планується за рахунок власного часу студента і не фінансується з бюджетних коштів).

Здобувачі вищої освіти, які одержали під час екзаменаційної сесії більше трьох підсумкових незадовільних оцінок (F, FX) незалежно від виду контролю (екзамен, залік), відраховуються з університету за академічну неуспішність. Здобувачам вищої освіти, які одержали під час екзаменаційної сесії одну-три незадовільні оцінки (F, FX), дозволяється ліквідувати академічну заборгованість у встановлені графіком навчального процесу терміни. Здобувача вищої освіти, який не ліквідував академічну заборгованість у встановлені терміни без поважної причини, відраховують з університету за академічну неуспішність або за його згодою направляють на повторне вивчення навчальної дисципліни, яке регламентується Положенням про порядок повторного вивчення дисциплін (кредитів ECTS) в умовах ECTS.

Шкала оцінювання для заліку

університетська	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	зараховано
80-89	B	
70-79	C	
60-69	D	
50-59	E	
25-49	FX	не зараховано
0-24	F	

11. Політика навчальної дисципліни

Академічна доброчесність

Дотримання академічної доброчесності засновується на ряді положень та принципів академічної доброчесності, що регламентують діяльність здобувачів вищої освіти та викладачів університету:

1. Кодекс честі ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

2. Положення про Комісію з питань етики та академічної доброчесності ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

3. Положення про запобігання академічному плагіату та інших видів академічної нечесності у навчальній та науково-дослідній роботі здобувачів освіти ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

4. Положення про запобігання академічному плагіату у ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

5. Склад комісії з питань етики та академічної доброчесності ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

6. Лист МОН України «До питання уникнення проблем і помилок у практиках забезпечення академічної доброчесності».

Ознайомитися з даними положеннями та документами можна за посиланням: <https://pnu.edu.ua/положення-про-запобігання-плагіату/>

Пропуски занять (відпрацювання)

Можливість і порядок відпрацювання пропущених здобувачем освіти занять регламентується «Положення про порядок організації та проведення оцінювання успішності здобувачів вищої освіти ДВНЗ «Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника» (введено в дію наказом

ректора № 799 від 26.11.2020 р.; із внесеними змінами наказом № 212 від 06.04.2021 р.) (див. ст. 4).

Ознайомитися з положенням можна за посиланням:
<https://nmv.pnu.edu.ua/нормативні-документи/polozhenja/>

Виконання завдання пізніше встановленого терміну

У разі виконання завдання здобувачем освіти пізніше встановленого терміну, без попереднього узгодження ситуації з викладачем, оцінка за завдання – «незадовільно», відповідно до «Положення про порядок організації та проведення оцінювання успішності студентів ДВНЗ «Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника» (введено в дію наказом ректора № 799 від 26.11.2020 р.; із внесеними змінами наказом № 212 від 06.04.2021 р.) (див. ст. 4-5).

Ознайомитися із положенням можна за посиланням:
<https://nmv.pnu.edu.ua/нормативні-документи/polozhenja/>

Невідповідна поведінка під час заняття

Невідповідна поведінка під час заняття регламентується рядом положень про академічну доброчесність (див. вище) та може призвести до відрахування здобувача вищої освіти (студента) «за порушення навчальної дисципліни і правил внутрішнього розпорядку вищого закладу освіти», відповідно до п.14 «Відрахування студентів» «Положення про порядок переведення, відрахування та поновлення студентів вищих закладів освіти».

Ознайомитися із положенням можна за посиланням:
<https://nmv.pnu.edu.ua/нормативні-документи/polozhenja/>

Неформальна освіта

Можливість зарахування результатів неформальної освіти регламентується «Положенням про порядок зарахування результатів неформальної освіти у ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (введено в дію наказом ректора №819 від 29.11.2019 р., із внесеними змінами наказом № 80 від 12.02.2021 р.). Ознайомитися із положенням можна за посиланням: <https://nmv.pnu.edu.ua/нормативні-документи/polozhenja/>

12. Рекомендовані літературні джерела

1. Сайт дистанційного навчання. URL : <http://d-learn.pu.if.ua>
2. Курс «Мистецтво публічних виступів» // Google Digital Workshop. URL : <https://learndigital.withgoogle.com/digitalworkshop-ua>
3. Boryshkevych I. Development of Pedagogical Staff as an Integral Element of Forming a Positive Image of an Educational Institution. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*. 2021. Vol. 8. № 3. P. 52-59.

<https://doi.org/10.15330/jpnu.8.3.52-59>

4. Андрій Степура WOW-виступ по-українськи. Ноу-хау сучасного оратора : книга. Харків : Видавництво «Моноліт-Bizz», 2018. 304 с.
5. Боришкевич І. І. Особливості етики ділового спілкування у сучасному ринковому середовищі. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2021. Вип. 17. Т 1. С. 67-75. <https://doi.org/10.15330/apred.1.17.67-75>
6. Кацавець Р. С. Ораторське мистецтво : підручник. Вид. 3-тє, допов. Київ: Алерта, 2021. 250 с.
7. Кріс Андерсон Успішні виступи на TED. Рецепти найкращих спікерів : книга. К. : Видавництво «Наш Формат», 2016. 256 с.
8. Куньч З. Українська риторика: історія становлення і розвитку: навч. посіб. Нац. ун-т «Львів. Політехніка». Львів: Нац. ун-т «Львів. Політехніка», 2011. 244 с.
9. Ларрі Кінг Як розмовляти будь з ким, будь-коли і будь-де. Секрети успішного спілкування : книга. Харків : Видавництво «Моноліт-Bizz», 2019. 208 с.
10. Сагач Г. М. Ділова риторика: мистецтво риторичної комунікації: навч. посібник. К.: Вид-во «Зоря», 2003. 255 с.
11. Саймон Себаг-Монтефіоре Промови, що змінили світ : книга. К. : Видавнича група «КМ-Букс», 2017. 328 с.
12. Серета Н. В., Квасник О. В. Основи ораторської майстерності: навчальний посібник. Харків : НТУ «ХПІ», 2019. 304 с.
13. Террі Голвей Слова, що лунають крізь час. Найважливіші промови в історії людства, які змінили наш світ К. : Видавнича група «КМ-Букс», 2018. 480 с.